

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΟΡΟΛΟΓΙΑ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ 4^{ου} ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ 2003

ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ
Τμήμα Εκδόσεων

Υπεύθυνος για τη Δ. Ε.: Νίκος Δεσποτίδης, μέλος της Διοικούσας Επιτροπής Τ.Ε.Ε.
Υπεύθυνη Τμήματος Εκδόσεων: Γιώτα Καζάζη

Τίτλος: **Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία**
Ανακοινώσεις 4ου Συνεδρίου

Εκδότης: **Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας**
Καραγεώργη Σεβίας 4
102 48 Αθήνα

Επιμέλεια έκδοσης: Κώστας Βαλεοντής
Επίβλεψη έκδοσης: Γιώτα Καζάζη

© 2003: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας

ISBN : 960 – 8369-02-9

ISBN: 960-86069-4-2 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία: **G. Α. Διαφημιστική-Τουριστική Ε.Π.Ε**
Λοκρίδος 11
152 31 Αθήνα
Τηλ. 210 6711583

Τα δικαιώματα της παρούσας έκδοσης ανήκουν στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.
Το βιβλίο εκδόθηκε με δαπάνη του Τ.Ε.Ε. σε 1.000 αντίτυπα. Απαγορεύεται η καθ' οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση, καταχώριση σε σύστημα αποθήκευσης και επανάκτησης ή μετάδοσης μέρους ή του συνόλου του βιβλίου αυτού, ή η διασκευή σε CD-ROM, χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη και του συγγραφέα.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

4^ο Συνέδριο

«Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

ΑΘΗΝΑ – 30, 31 Οκτωβρίου και 1 Νοεμβρίου 2003

Αφιερωμένο στον Αδαμάντιο Κοραή
για τα 170 έτη από το θάνατό του

Εναρκτήρια Συνεδρίαση:

Μεγάλη Αίθουσα Τελετών Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
Προπύλαια Πανεπιστημίου, Πανεπιστημίου 30
Πέμπτη 30 Οκτωβρίου 2003, ώρα 19.00

Διεξαγωγή:

Αμφιθέατρο Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, Σίνα 31, ΑΘΗΝΑ
Παρασκευή 31 Οκτωβρίου και Σάββατο 1 Νοεμβρίου 2003

ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΤΕΣ:

- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ)
- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)
- Πανεπιστήμιο Πατρών (ΠΠ)
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο (ΙΠ)
- Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών (ΙΓΑ)
- Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΤΕΕ)
- Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης (ΕΛΟΤ)
- Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου (ΙΕΛ)
- Οργανισμός για τη Διεθνοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας (ΟΔΕΓ)
- Πανελλήνιος Σύλλογος Επαγγελματιών Μεταφραστών (ΠΣΕΜ)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	9
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 Γλωσσολογικές-Οντολογικές Αρχές Ορολογίας	11
1 Η ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ Ελένη Ευθυμίου, Μαριάννα Κατσογιάννου	13
2 ΤΑ ΜΗ ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΙΕΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΟΡΩΝ Παναγιώτης Ι. Κελάνδριος	24
3 ΧΗΜΙΚΟΣ ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Μ. Μπουρουσιάν, Ν. Σπυρέλλης	32
4 ΘΕΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ: ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ; Γιαννούλα Γιαννουλοπούλου	42
5 CONCEPTS' INTERRELATIONS Meg. Th. Sotiropoulos	52
6 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ «BRAND NAMES» ΣΤΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ ΑΠΟ ΜΙΑ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΟΠΙΑ Γιώργος Ι. Ξυδόπουλος	62
7 ΤΟ ΕΠΙΘΗΜΑ -(Ω)ΜΑ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. Φλιάτουρας	74
8 Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΑΥΤΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ (ΚΝΕ) Κώστας Κωνσταντίνου	85
9 ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΟΝΟΜΑ ΣΤΗΝ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΥΡΙΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΙΑΣ-ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΟΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ Μελίνα Κυριαζή - Παπακωνσταντίνου	96
10 Η ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΟΛΟΓΙΑ. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΠΟΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ, ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΟΡΩΝ ΑΠΟ ΔΙΓΛΩΣΣΑ ΣΩΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ (ΑΓΓΛΙΚΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΑ) Αγγελική Χριστοπούλου	108
11 ΠΟΛΥΛΕΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΟΛΟΓΙΑ Αγγελική Φωτοπούλου	118
12 ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ ΚΑΙ ΑΚΡΩΝΥΜΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ Κώστας Βαλεοντίης	125
13 ΠΕΡΙΕΚΤΗΣ: ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ Έλενα Μάντζαρη, Άννα Ιορδανίδου	144
14 CARACTÉRISTIQUES TEXTUELLES CONCERNANT L'UTILISATION D'ANGLICISMES DANS LE LANGAGE ÉCONOMIQUE Valérie Béchet-Tsarnos	161
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 Ορολογικοί πόροι	179
15 ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ ΟΡΩΝ ΓΕΩΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ Χ. Χαλκιάς, Δ. Αναγνωστόπουλος	181
16 ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΑΠΟΔΟΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΟΡΩΝ Ε. Καρύμπαλης, Χ. Χαλκιάς	191
17 ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ: ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΣΤΗΝ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΟΔΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ Αγγελική Καραστέργιου, Έλενα Χουρμουζιάδη	200

18	ΕΙΔΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΓΕΡΜΑΝΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ Αγνή Δάφφα	210
19	UN PROJET NECESSAIRE: DICTIONNAIRE DES MOTS GRECS UNIVERSELS Marius Alexianu, Roxana Curcă	219
	ΕΝΟΤΗΤΑ 3 Τυποποίηση ορολογίας	225
20	CONSTRUCTION DE LA CATEGORIE «ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ» (RÉFUGIÉ) A TRAVERS LA LITTERATURE ET LES RECITS DE CHYPRIOTES. ETUDE COMPARATIVE AVEC SES EQUIVALENTS EN TRADUCTION FRANCAISE Maria Koumarianou	227
21	ΕΙΣΧΩΡΗΣΗ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΟΓΕΝΩΝ ΟΡΩΝ ΣΤΙΣ ΔΕΚΑ ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ Μιχαήλ Καλλέργης	237
	ΕΝΟΤΗΤΑ 4 Νέες τεχνολογίες και Ορολογία	253
22	ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΟΛΥΓΛΩΣΣΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ Άλκηστις Χιδίρογλου, Παναγιώτης Αρβανίτης, Παναγιώτης Παναγιωτίδης	255
23	ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΝΟΣ ΠΟΛΥΓΛΩΣΣΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ ΜΕ ΒΑΣΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΤΥΠΑ Μαρίνα Βασιλείου, Στέλλα Μαρκαντωνάτου	263
	ΕΝΟΤΗΤΑ 5 Ορολογία και μετάφραση	271
24	ΝΟΜΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΗΘΙΚΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ Μαρία Μπότη	273
25	Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΓΑΛΛΙΚΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ : ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ Θ. Βυζάς, Δ. Δεληγιάννη	280
26	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ Ανθή Κυριακοπούλου	290
27	ΕΙΔΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΝΕΑΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ Αναστασία Παριανού	300
28	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΑ ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ Χρυσούλα Δουδουλακάκη	310
29	EQUIVALENCE TERMINOLOGIQUE ET DISSYMETRIE LEXICALE DANS LE LANGAGE DU TOURISME Ioanna Valasi	319
	ΕΝΟΤΗΤΑ 6 Δραστηριότητα φορέων και οργάνων στην Ορολογία	325
30	ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΚΑΙ Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ Διονύσιος Γιαννίμπας	327
31	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΥΡΕΤΗΡΙΑΣΗ ΚΑΙ ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΙΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ: Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΟ ΤΕΕ Κατερίνα Τοράκη	340
	ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	351

2 ΤΑ ΜΗ ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΙΕΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Παναγιώτης Ι. Κελάνδριος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Παρά τη θεαματική πρόοδο που έχει σημειωθεί στον τομέα της τυποποίησης της ορολογίας και το μεγάλο όγκο σύγχρονων λεξικών και βάσεων δεδομένων ορολογίας, δεν είναι εύκολο να διατυπώσουμε γενικούς κανόνες και αρχές που θα διέπουν την ανάπτυξη και τη λειτουργία της ορολογίας. Αυτό οφείλεται στο ότι η ορολογία, ως συστατικό στοιχείο της ειδικής γλώσσας, διέπεται και καθορίζεται όχι μόνο από γλωσσικούς αλλά και από μη γλωσσικούς παράγοντες, όπως η εμφάνιση νέων επιστημονικών κλάδων (π.χ. κυβερνητική) ή μέσω της διεπαφής διαφορετικών κλάδων (π.χ. βιοτεχνολογία), οι αλλαγές των κυρίαρχων αντιλήψεων σε έναν τομέα του επιστητού, οι περιφερειακές διαφορές στους ρυθμούς ανάπτυξης της επιστήμης κ.λ.π. Η κατανόηση αυτών των παραγόντων είναι μείζονος σημασίας για τη μετάφραση των ειδικών κειμένων. Η ανακοίνωση θα εξετάσει τους παραπάνω παράγοντες, το πώς επιδρούν στη διαμόρφωση της ειδικής ορολογίας και τη σημασία τους για τη μετάφραση των ειδικών κειμένων.

THE NON-LINGUISTIC ELEMENTS AS FACTORS OF FORMING AND ESTABLISHING SPECIALISED TERMS

Panayotis I. Kelandrias

SUMMARY

Despite the spectacular progress in the field of terminology standardisation and the large volume of modern dictionaries and terminology databases, it is rather difficult to formulate general rules and principles that will govern the development and function of terminology. This is due to the fact that terminology, as constituent element of LSP, is depended not only on linguistic factors but also on non-linguistic ones such as the emergence of new scientific fields (e.g. cybernetics), the interrelation between different fields (e.g. biotechnology), the change of the dominant concepts in a specific field, the regional differences that influence the evolution of science etc. The understanding of these factors is of major importance to the translation of LSP texts. The paper will examine the above factors, their influence in the formation of specialised terminology and their significance for the translation of LSP texts.

Παρά τις εξελίξεις που σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών στον τομέα της έρευνας και της τυποποίησης της ορολογίας, τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και διεθνώς, τα πολλά και ποικίλα ερευνητικά προγράμματα, τις πολύ περισσότερες σχετικές δημοσιεύσεις

και επιστημονικά τεκμηριωμένες ανακοινώσεις, η διατύπωση γενικών και ευρύτερα αποδεκτών κανόνων και αρχών, που θα ερμηνεύουν και θα ταξινομούν τους τρόπους με τους οποίους εμφανίζεται, καθιερώνεται ή απορρίπτεται η ειδική ορολογία δεν έχει γίνει ακόμη εφικτή.

Οι λόγοι είναι πολλοί. Πρώτον, σχεδόν όλες οι μελέτες δεν προσανατολίζονται στο να καθιερώσουν ορολογικούς νόμους, να εντοπίσουν και ερμηνεύσουν τη φύση των ορολογικών φαινομένων και τις αιτίες τους αλλά, ως επί το πλείστον, ασχολούνται με το να περιγράψουν το φαινόμενο όταν αυτό έχει εκδηλωθεί. Δεύτερον, η πλειοψηφία των ασχολούμενων με την έρευνα στον τομέα της ορολογίας και της τυποποίησής της, ενδιαφέρεται περισσότερο να δημιουργήσει αποτελεσματικές και εύχρηστες βάσεις δεδομένων ορολογίας και συστήματα μηχανικής μετάφρασης, ενώ αρκετοί ερευνητές, επηρεασμένοι από την αυξανόμενη επιρροή που ασκεί η ειδική γλώσσα στην κοινή¹ και μη λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η ειδική επικοινωνία δεν γίνεται μέσω της ειδικής ορολογίας αλλά μέσω των ειδικών κειμένων (Παριανού 2003:13), τα οποία δεν περιέχουν μόνο ορολογία², επιχειρούν να κανονικοποιούν τις αλλαγές στις φυσικές γλώσσες και διατυπώνουν απόψεις περί «μαθηματικοποίησής» τους, χωρίς κοινωνικές, τοπικές ή ιστορικές αναφορές, χωρίς γένση αλλά με στοιχεία παγκοσμιότητας (Pörksen 1988:109).

Επίσης, κάθε απόπειρα τυποποίησης της ορολογίας περιορίζεται από δύο εγγενείς αδυναμίες: τη χρονική στιγμή της παρέμβασης και τη διάχυση και την ικανότητα διεξόδου και αποδοχής. Συνήθως, οι τυποποιητικές διαδικασίες της ορολογίας έπονται της εισαγωγής της και, ιδίως στην περίπτωση που επιβάλλουν μια γλωσσική λύση που προστίθεται στις ήδη υπάρχουσες αποδόσεις, τότε η εκ της επιβολής αυτής αναφαινόμενη συνωνυμία συνήθως δυσχεραίνει το έργο του μεταφραστή (Φωστιέρης 2001:286). Ως παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε την περίπτωση του όρου *Vermunft* (όπως αυτός χρησιμοποιείται από τον Kant και αναφέρεται στην ικανότητα του ανθρώπου να σκέφτεται ορθά), ο οποίος έχει αποδοθεί και καθιερωθεί στα Ελληνικά ως *Λόγος* ενώ, σε μεταφράσεις του Kant από τον καθηγητή φιλοσοφίας και δόκιμο μεταφραστή Ι. Τζαβάρα ο ίδιος όρος έχει αποδοθεί ως *Λογική* (με πεζό Λ για να μην επέρχεται σύγχυση με την επιστήμη της Λογικής).

Τέλος, πολλές ορολογικές έρευνες και βάσεις δεδομένων αναπτύσσονται ανεξάρτητα, κυρίως από εταιρείες που ενδιαφέρονται, πρωτίστως, να αναπτύξουν τη δική τους *εταιρική ταυτότητα (corporate identity)*, μέρος της οποίας είναι και η ανάπτυξη της «εταιρικής»

¹ Ήδη από το 1697 ο Leibniz παρατηρούσε ότι οι ειδικές γλώσσες επηρεάζουν την κοινή γλώσσα από την οποία έχουν αποκοπεί οικειοθελώς (στο: Albrecht 1995:115).

² Η ορολογία αποτελεί κατά μέσο όρο περίπου το 20% των στοιχείων ενός ειδικού κειμένου (Schmitt 2002:61).

ορολογίας³, τόσο για εσωτερική χρήση όσο και στο πλαίσιο της ενίσχυσης της *εταιρικής εικόνας* (*corporate image*). Οι μεμονωμένες αυτές έρευνες έχουν ως κύριο στόχο την αναγνωρισιμότητα του προϊόντος και της εταιρείας από τον καταναλωτή και δεν επιχειρούν να εισχωρήσουν στα βαθύτερα αίτια που καθορίζουν τη δημιουργία και λειτουργία της ορολογίας.

Για να υπάρξει ειδική ορολογία και, κατ' επέκταση, ειδική γλώσσα, προϋπόθεση είναι η ύπαρξη πληροφορίας ή γνώσης, η οποία πρέπει να ονομαστεί. Η παραγωγή ειδικών όρων, λοιπόν, εξαρτάται από την παραγωγή ειδικής γνώσης και την ανάγκη περιγραφής της εφόσον η ορολογία δεν ασχολείται μόνο με όρους αλλά μπορεί να ορισθεί ως η «γλωσσική περιγραφή μίας ιδέας» (Gledhill 2000:22). Οι αποφάσεις σχετικά με την επιλογή των γλωσσικών μορφών και της σημασίας τους εξαρτώνται από το βαθμό κατανόησης των γενικότερων νόμων που διέπουν και καθορίζουν την ανάπτυξη και λειτουργία της ορολογίας. Ο εντοπισμός και η ερμηνεία αυτών των γενικών νόμων είναι ενίοτε δυσχερείς, εφόσον η ειδική γλώσσα δεν παύει να είναι μια φυσική γλώσσα και, στις φυσικές γλώσσες, πολλοί νόμοι εκδηλώνονται εμμέσως, υπό μορφή τάσεων και κανονικοτήτων και, συχνά, δεν γίνονται αμέσως αντιληπτοί. Η ανάπτυξη της ορολογίας επηρεάζεται από ποικίλους παράγοντες, τους οποίους θα μπορούσαμε να κατατάξουμε σε γλωσσικούς και μη γλωσσικούς. Παρακάτω, θα επιχειρήσουμε να εντοπίσουμε και να αναλύσουμε τους μη γλωσσικούς παράγοντες ως αιτίων δημιουργίας γνώσης και πληροφοριών και, συνεπώς, ορολογίας.

Ο πρώτος από αυτούς είναι η εμφάνιση ενός νέου επιστημονικού κλάδου. Σύμφωνα με κοινωνιολογικές έρευνες, ο αριθμός των επιστημών, είτε νέων είτε ως τομέων ήδη υφιστάμενων κλάδων, τείνει να διπλασιάζεται κάθε είκοσι πέντε περίπου χρόνια (Grinev 1993:16). Οι νέοι τομείς της γνώσης εμφανίζονται ως: (α) νέες επιστήμες, συνεπεία της εξέλιξης ήδη υφιστάμενων επιστημονικών κλάδων (όπως π.χ. η αστική υγιεινή, η επαγγελματική υγιεινή κ.ά. ως εξέλιξη της υγιεινής), (β) κλάδοι συνεπεία της διεπαφής δύο υφιστάμενων κλάδων, όπως η βιοτεχνολογία, η βιοφυσική κ.λ.π. και (γ) νέοι κλάδοι συνεπεία της διάδρασης πολλών επιστημών, όπως η πληροφορική, η οικολογία, η τεχνολογία μεταμοσχεύσεων κ.λ.π.

Και στις τρεις παραπάνω περιπτώσεις, τα χαρακτηριστικά των αναδυόμενων επιστημονικών πεδίων διαμορφώνουν την ορολογία και ασκούν σημαντική επιρροή στη συστηματοποίησή

³ Ως παράδειγμα αναφέρουμε το γερμανικό όρο για τα *φινέ τζάρια* που, στα *style sheets* των VW/Audi και Toyota παρουσιάζεται ως *athermische Scheiben* και *Wärmeschutzverglasung*, ενώ η Mercedes-Benz χρησιμοποιεί τον όρο *wärmedämmendes Glas*, η BMW τον όρο *grünes Wärmeschutzglas*, η Opel τον όρο *wärmedämmende, getönte Rundumverglasung*, οι Nissan και Saab τον όρο *getönte Scheiben* και η Lancia τον όρο *Colorglas* (Stolze 1999:190).

της. Στην πρώτη περίπτωση, η ορολογία του νέου επιστημονικού τομέα διαμορφώνεται μέσω (α) δανεισμού από το ορολογικό απόθεμα του κλάδου από τον οποίο προήλθε, (β) παράγωγων και σύνθετων όρων, που σχηματίζονται από τους βασικούς όρους και (γ) δανεισμού όρων από άλλες ορολογίες. Στη δεύτερη περίπτωση η ορολογία του νέου κλάδου διαμορφώνεται με δανεισμό από τους τομείς που συνέτειναν στην εμφάνισή του ή με δανεισμό όρων από έναν τομέα-πηγή και σημασιολογική μετατροπή του υπό την επίδραση του δεύτερου τομέα (αυτό συμβαίνει π.χ. στην περίπτωση της βιοφυσικής). Στην τρίτη περίπτωση, οι τομείς-πηγή δανείζουν όρους στο νέο κλάδο αλλά, συχνά, δεν είναι σαφές εάν ο(οι) δάνειος(οι) όρος(οι) διατηρεί(ούν) την ίδια σημασία ή η σημασία του(ς) μετατρέπεται μερικώς ή καθ' ολοκληρίαν, γεγονός που καθιστά δυσδιάκριτα τα όρια αυτών των ορολογιών και δημιουργεί δυσκολίες στην κατάταξη και τυποποίησή τους, η οποία καθίσταται εφικτή έπειτα από αρκετά μεγάλες χρονικές περιόδους και αφού ο νέος επιστημονικός κλάδος καθιερωθεί και παγιώσει τη «δική του» ορολογία.

Ο δεύτερος σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τη δημιουργία αλλά και τη μορφή της ορολογίας είναι το χρονικό βάθος του εκάστοτε επιστημονικού τομέα. Είναι γνωστό ότι οι αρχαιότεροι τομείς δανείζονταν όρους από την κοινή γλώσσα⁴ ενώ οι μετέπειτα τομείς δανείζονταν όρους τόσο από την κοινή γλώσσα όσο και από το λεξιλόγιο ήδη υπαρχόντων τομέων στη βάση των οποίων αναπτύσσονταν. Επίσης, ως μην λησμονούμε ότι τόσο η αρχαία ελληνική όσο και η λατινική γλώσσα χρησίμευσαν ως πηγή για τη δημιουργία νέων όρων, κυρίως από τον 15^ο και 16^ο αιώνα και ύστερα όπου παρατηρείται η αναβίωση της ελληνο-λατινικής κληρονομιάς, οπότε έχουμε την εμφάνιση νεολογισμών ελληνο-λατινικής προέλευσης⁵.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η 'ηλικία' κάθε επιστημονικού κλάδου μπορεί να γίνει αντιληπτή από τα μορφολογικά στοιχεία της ειδικής ορολογίας. Οι σύνθετες λέξεις, κυρίως στην αγγλική γλώσσα, έπονται χρονολογικά των απλών λεξημάτων και είναι ενδεικτικές της εξέλιξης της επιστήμης ή της τεχνικής και της εξειδίκευσης των διαφόρων τομέων. Έτσι, ο όρος *conveyor* προϋπήρξε του όρου *bucket conveyor*, από τον οποίο δημιουργήθηκε ο όρος *continuous bucket conveyor*. Επίσης, η τάση της ειδικής γλώσσας για κατηγοριοποίηση είναι ενδεικτική της επιστημονικής και τεχνολογικής εξέλιξης. Παραδείγματος χάριν, εργαλεία γνωστά ακόμα και από την αρχαιότητα, όπως ο *εξάντας*, ο *θεοδόλιχος*, το *μοιρογνωμόνιο*, εντάχθηκαν,

⁴ Η ειδική γλώσσα των αρχαίων παραδοσιακών τεχνών χαρακτηριζόταν από την τοπική διάλεκτο, λεξιλόγιο με έντονα μεταφορικά και θυμικά, συγκινησιακά στοιχεία και λεξιλόγιο από προσευχές, ανιγμματα, συνταγές, μαγικά ξόρκια (Fluck 1991:27)

⁵ Η ευκολία σχηματισμού λέξεων, η ελευθερία στο συνδυασμό των μεμονωμένων γλωσσικών στοιχείων καθώς και οι αρχές που διέπουν την ελληνική και λατινική γλώσσα ωφέλησαν την αγγλική, κυρίως, γλώσσα στην προσπάθειά της να επινοήσει νέους όρους.

αργότερα, στην γενικότερη κατηγορία των *εργαλείων μέτρησης γωνιών*, η οποία είναι μια υποκατηγορία της ευρύτερης κατηγορίας των *εργαλείων μέτρησης*. Παρατηρούμε λοιπόν ότι η γνώση των τάσεων σχηματισμού όρων προσφέρει τη δυνατότητα να παρακολουθήσουμε τη διαχρονική εξέλιξη της γνώσης σε έναν τομέα του επιστητού επί τη βάση των μορφολογικών χαρακτηριστικών των όρων του.

Τρίτος εξίσου σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την ορολογική διαδικασία είναι η κατάσταση ενός συγκεκριμένου τομέα, η οποία μπορεί να είναι 'ταραχώδης' ή 'αίθρια' (δανειζόμαστε τους όρους από το μετεωρολογικό δελτίο). Μια 'ταραχώδης' κατάσταση εμφανίζεται όταν δημιουργούνται νέοι επιστημονικοί τομείς ή όταν ανατρέπονται οι κυρίαρχες θεωρίες και απόψεις (π.χ. η κβαντομηχανική, η θεωρία της σχετικότητας, η θεωρία του χάους κ.ά. μετέβαλλαν εκ βάθρων τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε την πραγματικότητα) οπότε παρατηρείται έξαρση φαινομένων όπως η συνωνυμία και η πολυσημία. Κατά τη γέννηση ενός επιστημονικού τομέα, η ορολογία του τείνει να δημιουργεί ταυτόχρονα περισσότερες σημασίες ενώ οι επιστημονικές ανατροπές οδηγούν στη συνύπαρξη, για μικρά ή μεγάλα χρονικά διαστήματα, διαφορετικών, νέων ή παλαιών σημασιών. Οι 'ταραχώδεις' περίοδοι χαρακτηρίζονται επίσης από πάσης φύσεως γλωσσικούς και μη δανεισμούς ενώ οι 'αίθριες' περίοδοι, κατά τις οποίες έχουν παγιωθεί οι αντιλήψεις του επιστημονικού τομέα και, κατ' επέκταση, η ορολογία που τις περιγράφει, χαρακτηρίζονται από την τάση της ειδικής γλώσσας να δημιουργεί συνδυασμούς λέξεων (σύνθετες λέξεις, αμαλγάματα, ιδιωτισμούς) εφόσον, για να περιγραφτούν οι εξελίξεις και οι πραγματικότητες που δημιούργησαν οι νέες ιδέες που ανέτρεψαν τις παλαιότερες, ο ευκολότερος τρόπος είναι η δημιουργία συνδυασμών με προσθήκη λεξημάτων στα ήδη υπάρχοντα που αποτελούν το κύριο ορολογικό απόθεμα του νέου κλάδου.

Ένας τέταρτος παράγοντας είναι η αντίθεση ή η διάκριση, σε διάφορα στάδια της ανθρώπινης εξέλιξης, μεταξύ «θεωρητικών-μυθολογικών» και «πρακτικών-αντικειμενικών»⁶ τύπων γνώσης. Αυτή η διάκριση είναι εμφανής στην ιατρική όπου, από το Μεσαίωνα και μέχρι και το 19^ο αιώνα υπήρχε η διάκριση μεταξύ του *θεραπευτή*, ο οποίος συνήθως ήταν ένας ιερέας ή άτομο που ανήκε στην ακαδημαϊκή κοινότητα και του *χειρουργού*, ο οποίος ανήκε στα κατώτερα στρώματα ή σε συντεχνίες επαγγελματιών. Η αντίθεση αυτή δημιούργησε διαφορετικούς τρόπους σκέψης, που αντανακλώνται και σήμερα στο διαφορετικό σημασιολογικό χαρακτήρα των αντίστοιχων ορολογιών. Στη θεραπευτική, όροι όπως *υγεία*, *νόσος*, *σύνδρομο* διακρίνονται από κάποια έλλειψη σημασιολογικής σαφήνειας ενώ η ορολογία των χειρουργών (π.χ. *νυστέρι*, *τομή*, *ράμμα* κ.λ.π.) χαρακτηρίζεται από

⁶ Οι όροι ανήκουν στον M. Wartofsky

σαφήνεια και συνεκτικότητα. Παρόμοια διάκριση, ήδη από την κλασική εποχή, υπήρχε μεταξύ του *αρχιτέκτονα* και του *οικοδόμου* με αποτέλεσμα τη σχετική ασάφεια σε όρους όπως *αρχιτεκτονική μέθοδος*, *σύνθεση* κ.λ.π. σε σχέση με το συγκεκριμένο και δηλωτικό χαρακτήρα της ορολογίας των οικοδόμων (π.χ. *μυστρί*, *αλφάδι*, *καλούπι* κ.λ.π.).

Ο πέμπτος παράγοντας που μπορούμε να αναφέρουμε είναι οι περιφερειακές διαφορές στους ρυθμούς ανάπτυξης της επιστήμης, οι οποίες καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό την κατεύθυνση του ορολογικού δανεισμού. Σήμερα, ο δανεισμός κατευθύνεται από τις αγγλοσαξονικές χώρες (κυρίως τις Η.Π.Α.) προς τις λοιπές χώρες του κόσμου, ιδίως στον τομέα των ηλεκτρονικών υπολογιστών και της υψηλής τεχνολογίας, εφόσον η τεχνολογική κυριαρχία τους, συνεπεία της οικονομικής και πολιτικής τους κυριαρχίας, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ορολογική κυριαρχία. Από την άλλη μεριά, το σύγχρονο γερμανικό δίκαιο είναι επηρεασμένο από το ρωμαϊκό δίκαιο επειδή, από το 1400 και έπειτα, οι γερμανοί νομικοί σπούδαζαν στην Ιταλία με αποτέλεσμα να εισαγάγουν στη χώρα τους το αφηρημένο ρωμαϊκό δίκαιο με τη δική του, ιδιαίτερη ορολογία (Παριανού 2003:86). Επίσης, χαρακτηριστική είναι η επιρροή που άσκησε η δανική νομική γλώσσα στη σουηδική και τη φινλανδική υπό μορφή δανείων, κυρίως κατά τον 19^ο αιώνα (Landqvist 2002:102).

Στον παράγοντα αυτό μπορούμε να εντάξουμε και τον πολιτικό παράγοντα. Σε διάφορα στάδια της ιστορικής εξέλιξης, η μετάφραση χρησιμοποιήθηκε ως πολιτικό όπλο για την διάδοση ιδεολογιών, για την επιβολή κυριαρχίας ή στους διάφορους απελευθερωτικούς ή κοινωνικούς αγώνες. Οι διαδικασίες αυτές συνετέλεσαν στη διακίνηση ιδεών και, κατ' επέκταση, στη διακίνηση ορολογίας. Έτσι, μεταφράζοντας τη Βίβλο στη Γερμανική, βλέπουμε το Λούθηρο να χρησιμοποιεί, ταυτόχρονα τους όρους *übersetzen* (*μεταφράζω*) και *verdeutschten* (*εκγερμανίζω*), τακτική που εισήγαγε στο λεξιλόγιο της γερμανικής γλώσσας νέους όρους ή που προσέδωσε νέες σημασίες σε ήδη υπάρχοντες (Bassnet 1992:49). Επίσης, στο ελληνικό λεξιλόγιο έχουν περάσει και καθιερωθεί όροι όπως *προτσές*, *κολχόζ*, *προλεταριάτο*, *σεχταρισμός* κ.λ.π. από τις μεταφράσεις των έργων των κλασικών του Μαρξισμού-Λενινισμού στις αρχές του 20ού αιώνα, οι οποίες συμπίπτουν χρονικά με την ανάπτυξη του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα.

Ο έκτος σημαντικός παράγοντας που μπορούμε να αναφέρουμε και που επηρεάζει τη διαμόρφωση και τη λειτουργία της ορολογίας είναι η ταυτόχρονη ύπαρξη της ορολογίας διαφόρων Σχολών επιστημονικής σκέψης, ιδίως στις κοινωνικές επιστήμες και τη φιλοσοφία. Αυτό, ενίοτε, δημιουργεί σύγχυση στην υφιστάμενη ορολογία, από την άλλη μεριά όμως δίνει δυνατότητες επιλογής ορολογικών μορφών στη διαδικασία της εισαγωγής νέων ιδεών. Ως παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τους όρους *ποιητική* και *αισθητική*. Ο πρώτος χρησιμοποιήθηκε από τον Roman Jakobson και χρησιμοποιείται συχνά και από τον

Umberto Eco ενώ ο δεύτερος χρησιμοποιείται από τους Anceschi και Nani και τη νέα κριτική φαινομενολογική Σχολή. Και οι δύο όροι δηλώνουν τη θεωρητική επιστήμη της τέχνης ή τη γενική επιστήμη της καλλιτεχνικότητας. Από την άλλη μεριά, οι Anceschi/Nani χρησιμοποιούν τον όρο *ποιητική* για να δηλώσουν το αντικείμενο της αισθητικής, προσδίδοντας νέο σημασιολογικό περιεχόμενο στον ήδη υπάρχοντα όρο⁷. Επίσης χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι όροι *rimland* (κρηπίδωμα, δακτύλιος ζώνη) και *inner crescent* (εσωτερικός δακτύλιος), οι οποίοι χρησιμοποιήθηκαν από τον Sprykan και τον Mackinder, αντίστοιχα, για να υποδηλώσουν την ίδια ακριβώς γεωγραφική περιοχή, εκείνη δηλαδή που περιβάλλει τις χερσαίες μάζες της Ευρασίας και, στα Ελληνικά, χρησιμοποιούνται εναλλάξ από τους γεωγράφους και τους πολιτικούς επιστήμονες.

Πολλές φορές, η επιλογή ενός όρου καθορίζεται από την ανάγκη να δοθεί προτεραιότητα σε μια συγκεκριμένη χώρα ή γλώσσα ή ακόμα και σε μια εταιρεία. Παραδείγματος χάριν, στη Ρωσία χρησιμοποιείται ο όρος *sputnik* για να δηλώσει το δορυφόρο ενώ στις Η.Π.Α. χρησιμοποιείται ευρύτατα το ρήμα *to xerox*, από την εταιρεία Xerox, αντί του ρήματος *to photocopy*.

Από τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής: η ειδική γλώσσα και ορολογία είναι γλωσσικά φαινόμενα, τα οποία εμφανίζονται και εξελίσσονται συνεπεία των μεταβολών και των εξελίξεων στο επίπεδο της υποδομής, συνεπεία δηλαδή του κοινωνικού-πολιτικού-ιστορικού γίνεσθαι. Η μελέτη της ειδικής ορολογίας δεν μπορεί παρά να λαμβάνει υπόψη της τους πολιτικο-ιστορικούς και κοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση και την εξέλιξη της γλώσσας και της ορολογίας της. Οι βαθύτερες αιτίες, που βρίσκονται πίσω από την κατάσταση της ορολογίας σε κάθε χρονική στιγμή, είναι σημαντικές και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους μεταφραστές εφόσον η ορολογία, ως συστατικό στοιχείο της ειδικής γλώσσας, είναι πολιτισμικό προϊόν και περιλαμβάνει, έστω και έμμεσα και συγκεκαλυμμένα, όλα τα στοιχεία που συνυπάρχουν και πλαισιώνουν έναν πολιτισμό σε όλες του τις εκδηλώσεις, γλωσσικές και μη γλωσσικές.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Albrecht, J., "Terminologie und Fachsprachen", στο *Anglistik und Englischunterricht*, Heidelberg 1995.
2. Bassnet, S., *Translation Studies*, Routledge, 1992, σσ. 168.
3. Fluck, H.-R., *Fachsprachen*, UTB, Francke Verlag, 1991, σσ. 293.
4. Gledhill, Ch.J., *Collocations in Science Writing*, Gunter Narr Verlag, 2000, σσ. 268.

⁷ Τα παραδείγματα αυτά τα οφείλουμε στον Λέκτορα Αισθητικής Φιλοσοφίας και Δισσημειωτικής Μετάφρασης του Τ.Ε.Γ.Μ.Δ. κ. Ιωάννη Λαζαράτο.

5. Grinev, S.V., "The Perspectives of Terminology Theory: A Quest for Regularities", στο *IITF-Series 3. Selected readings in Russian Terminology Research*, TermNet 1993, σσ. 14-28.
6. Landqvist, H., "Swedish legal vocabulary in the 19th and 20th centuries-some aspects of indigenous words and loan-words", στο Koskela M./Laurén, Ch./Nordman, M./Pilke, N. (eds.), *Porta scientiae I. Lingua specialis*, Vaasan Yliopiston Julkaisuja, 2002, σσ. 97-108.
7. Pörksen, U., *Plastikwörter. Die Sprache einer internationalen Diktatur*, Stuttgart 1997, σσ. 127.
8. Schmitt, P.A., "Fachübersetzen – eine Widerlegung von Vorurteilen", στο Joanna Best/Sylvia Kalina (Hrsg.), *Übersetzen und Dolmetschen*, A. Franke Verlag, σσ. 455.
9. Stolze, R., *Hermeneutisches Übersetzen*, Gunter Narr Verlag, 1992, σσ. 388.
10. Wartofsky, M.W., *Conceptual foundations of scientific thought. An introduction to the philosophy of science*, Humanities Press, 1968, σσ. 560.
11. Παριανού, Αναστασία (υπό έκδοση), "Διαπολιτισμική ειδική επικοινωνία". Μονογραφία υπό έκδοση στην *Επιστημονική Επετηρίδα του Τ.Ξ.Γ.Μ.Δ. του Ιονίου Πανεπιστημίου*, Παπαζήσης, σσ. 137.
12. Φωσιτιέρης, Χρ., "Η ορολογική διάσταση της μεταφραστικής πρακτικής ή περί μιας δευτερογενούς αλλά όχι δευτερεύουσας λειτουργίας της μετάφρασης", στο *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία. Ανακοινώσεις 3^{ου} Συνεδρίου*, ΕΛΕΤΟ 2001, σσ. 281-290.

Παναγιώτης Ι. Κελάνδριος

Λέκτορας Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας

Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Μέγαρο Καποδίστρια

49100 Κέρκυρα

kelandrias@dfli.ionio.gr

papik1@otenet.gr